

СЕКЦІЯ 8. ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ У ПРИВАТНО-ПРАВОВІЙ СФЕРІ

Бєлоусов В. Д.

кандидат юридичних наук
ORCID: 0009-0000-5652-4880

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ЯК ВИДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Соціальна робота, як вбачається, є багатогранною професією, спрямованою на забезпечення, відновлення, покращення соціально-економічного та психофізіологічного добробуту людини і суспільства, результатом чого є забезпечення соціальної безпеки людини та громадянина, суспільства і держави, а відтак – соціальна робота є важливим складовим елементом доктрини забезпечення соціальної безпеки сучасної держави. Утім, попри важливість цієї професії слід констатувати, що вона характеризується значною проблематикою, яка характерна не лише для України, але й для ряду інших соціальних європейських держав.

Приміром, як зазначає французький соціолог Ж. Фукар соціальна робота наразі характеризується глибокою невизначеністю, професійним діям (та їх результатам), з яких складається соціальна робота, властива невпевненість, а соціальні працівники, дослідники у сфері соціальної роботи по сьогодні шукають необхідного визнання [1, с. 134]. З цією позицією слід погодитись, адже в загальному сенсі соціальна робота – це робота, за допомогою якої на «полях» об'єктивується соціальна функція держави і очевидно недопустимим буде те, що така реалізація соціальної функції не буде мати належного інституційного та нормативно-правового рівня, а самі соціальні працівники будуть перебувати у стані соціальної вразливості.

Між тим, слід констатувати, що означена проблема цілком очевидно є актуальною не лише для Франції, але й також для ряду інших соціальних країн [2; 3], включаючи й Україну [4; 5]. Незважаючи на те, що соціальна робота в Україні до початку війни (тобто, до 20 лютого 2014 року) мала багато проблем (і на це повсякчас вказували як учені [6], так і практики [7]), варто відзначити, що з початком війни, а особливо з моменту масштабного вторгнення Росії в Україну (з 24 лютого 2022 року), означені проблемні питання організації та здійснення соціальної роботи значно загострилися, а разом із тим – також були доповнені новими викликами, що є зрозумілим, адже війна – це великий виклик для системи соціального захисту в цілому. Конкретизуючи ці проблемні питання зупинимось на наступних проблемах:

1. В умовах війни завжди суттєвим викликом для соціальної роботи, як виду професійної діяльності, є виконання роботи в умовах, що характеризуються значним збільшенням соціальної вразливості населення та страждань населення, які викликані самою війною. Так, у результаті війни особи втратили близьких (зокрема, тих, на утриманні яких вони були), зазнали шкоди своєму психофізіологічному здоров'ю, втратили домівку та бути вимушеним переміститись та ін. При цьому, діти, люди похилого віку та особи з інвалідністю, як традиційне коло соціально вразливих верств, в умовах війни можуть опинитись у вкрай небезпечному стані, що вимагає від соціальних працівників витрати більших сил і часу на надання якісних послуг таким особам. Ця ситуація ускладнюється у тому разі, коли відповідні групи осіб з метою збереження свого життя переміщуються на території України, які зазнають значно менших обстрілів з боку Росії. За таких обставин місцева інфраструктура соціального захисту, а саме соціальні працівники виявляються неспроможними задовольнити соціальні потреби такої кількості осіб.

2. Під час війни, закономірним є зростання попиту серед населення на соціальні послуги в силу збільшення кількості соціально вразливих груп

населення. Вказане стосується як того факту, що в умовах війни з'являється такі соціально вразливі верстви населення, як вимушені внутрішні переселенці (й їх кількість зростає в залежності від інтенсивності бойових дій та воєнних злочинів на відповідних територіях України), ветерани війни, військові, котрі отримали інвалідність в результаті війни, так і збільшення традиційних соціально вразливих верств населення, зокрема: особи з інвалідністю в цілому (у результаті обстрілів міст України багато неповнолітніх і повнолітніх осіб отримують поранення, які обумовлюють їх інвалідність); безробітні та ін. Також окремої уваги заслуговує той факт, що постійні обстріли населених пунктів, постійні ризики загибелі чи важких поранень по всій території України викликають значне психологічне напруження, що обумовлює потребу фактично кожної (звісно, крім тих, хто вже отримує таку допомогу у психотерапевта, психолога) особи в психологічній підтримці. Між тим, сплеск потреб у відповідних соціальних послугах часто перевищує наявні ресурси та можливості, створюючи серйозну проблему для соціальних працівників.

3. Під час війни, соціальні працівники часто самі опиняються серед жертв воєнних подій в Україні. Так слід констатувати, що соціальні працівники, виконуючи важливу професійну діяльність в умовах війни, з цілком очевидних причин можуть стати жертвами обстрілів населених на рівні й з іншим населенням, а тим більше тоді, коли соціальні працівники задіяні в процесі евакуації населення, транспорт з яким часто є мішенню для ворожої армії.

4. Під час війни, особливо складним стає вирішення етичних та правових дилем, з якими стикається соціальний працівник під час виконання своєї роботи в екстремальних умовах. Слід мати на увазі, що в основі соціальної роботи лежить обов'язок піклуватися про вразливі верстви населення, утім, в процесі виконання своїх обов'язків соціальний працівник в умовах війни може часто ставати перед морально-етичним і

психологічно виснажливим вибором надавати підтримку та піклуватись про самозбереженням, про захист своїх близьких. Крім того, у зв'язку із тим, під час війни попит на соціальні послуги незмінно перевищує наявні ресурси, соціальний працівник повинен працювати в умовах, за яких прагнення просування соціальної справедливості, захист інтересів найбільш уразливих верств населення може зіткнутись із потребою максимально ефективного використання ресурсів.

5. Вкрай важким проблемним питанням соціальної роботи під час війни є нестача ресурсів і недостатнє фінансування цієї професійної сфери, що може загострювати кадрову кризу, яка й так є «супутником» соціальної роботи навіть у невоєнний час. Осмислюючи цю проблему проблему зазначимо, що в період війни держава стикається з вкрай важким рішенням: як забезпечити соціальну безпеку держави в умовах надзвичайної потреби фінансового та матеріального забезпечення оборонної сфери, а також в умовах значного спаду економіки. Цілком очевидно, що в умовах війни неминуче зростають потреби оборони, що часто можуть задовольнятись за рахунок фінансування соціальної сфери, включаючи фінансування соціальної роботи, хоча в контексті війни також зростають й потреби у фінансовому забезпеченні й соціальної роботи. При цьому в цій дилемі слід виходити із того, що фінансування соціальної роботи є елементом оборонної стратегії, адже соціальна стабільність, яка виникає в результаті ефективного виконання соціальної роботи соціальними працівниками, лежить в основі національної безпеки.

Отже, під час війни, коли усталені суспільні норми перевертаються, а базова безпека населення стикається з найбільшими викликами та ризиками, робота соціальних працівників набуває в таких умовах вкрай важливого значення, як професійна діяльність, що: по-перше, стоїть на «передовій» захисту соціальної безпеки людини, що перебуває у складних життєвих обставинах; по-друге, охоплюється оборонною стратегією

держави, приймаючи до уваги вплив соціальної роботи на забезпечення національної безпеки. Так, зі збільшенням соціальної вразливості суспільства в умовах триваючої війни соціальна робота набуває важливості, ніж будь-коли. Утім, слід мати на увазі, що соціальні працівники не існують поза війною та лихом, яке принесла війна, а є невід'ємною частиною суспільства, зазнаючи тих же ризиків і загроз, що і решта населення. На додаток до цього всього соціальні працівники також вимушені працювати в умовах недостатнього фінансування, на небезпечних територіях, виконуючи ще більш інтенсивну та більш масштабну професійну діяльність, стикаючись із виснажливими для їх психіки результатами війни у вигляді сиріт, осіб, які втратили свої сім'ї, осіб, які набули інвалідність в результаті війни, осіб, які зазнали тортур, сексуального насильства, особи, які перебувають у відчаї чи в депресії, особи та ін.

Список використаних джерел:

1. Foucart J. Disciplines et travail social: une approche pluraliste. *Le travail social et la recherche*: Conférence de consensus / coordonné par M. Jaeger. Paris: Dunod. 2014. P. 134-142. doi:10.3917/dunod.jaege.2014.01.0134.
2. Hubíková O., Havlíková J., Trbola R. Cíle sociální práce v kontextu jejího slabého ukotvení. *Sociální Práce*. 2021. Vol. 21 (5). S. 5-21
3. Knitter P.F. Social work and religious diversity: Problems and possibilities. *Journal of Religion & Spirituality in Social Work: Social Thought*. 2010. Vol. 29 (3). P. 256-270. doi:10.1080/15426432.2010.495632.
4. Войтовська А.І., Кравченко О.О. Актуальні проблеми соціальної роботи з жінками: навч. посіб. Умань: Візаві, 2018. 229 с.
5. Черненко І.І., Самохін Д.С. Проблеми соціальної роботи в Україні. *Надбання сучасної епідеміології та біостатистики як запорука покращання громадського здоров'я в Україні*: матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 18 квітня 2019 р.). Харків: ХНМУ, 2019. С. 58-60.
6. Коляда Н.В., Теслик Н.М., Король С.М. Превентивна профілактика вигорання у професійному самозбереженні здоров'я соціальних працівників та психологів. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*. 2019. № 1 (13). С. 7-12.
7. Ломоносова Н. Соціальний захист населення на тлі пандемії: з якими проблемами стикаються ті, хто турбується про нас. *Cedos*, 22.02.2022. URL: <https://cedos.org.ua/soczialnyj-zahyst-naselennya-na-tli-pandemiyi-z-yakymy-problemamy-styokayutsya-ti-hto-turbuyetsya-pro-nas/> (дата звернення: 30.10.2023).